

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hallituksen esityksessä esitetään lastensuojelun jälkihuollon ikärajaa laskettavaksi 25 vuodesta 23 ikävuoteen.

Jälkihuollon ikäraja tulee säilyttää 25 ikävuodessa. Ikärajan laskemisella ei todennäköisesti saavuteta tavoiteltuja kustannussäästöjä. Sosiaali- ja terveysministeriön asettaman työryhmän ehdotukset lastensuojelun jälkihuollon uudistamiseksi erillislain turvin (aikuistumisen tuen kokonaisuus) on sen sijaan tarpeellinen toteuttaa tämänhetkisen lastensuojelun sekä jälkihuollon tilanteessa. Ennen kuin nämä mahdolliset toimenpiteet konkretisoituvat ja niillä saadaan vaikuttavuutta jälkihuoltoon elämään, tarvitaan mahdollisuus tarjota tämänhetkisen mallin mukaista jälkihuoltoa riittävän pitkään.

Huostaanotto on aina vakava interventio yksilön ja hänen perheensä/läheistensä elämään. Kun tällainen toimenpide on julkisen vallan toimesta jouduttu tekemään, on tärkeää, että julkisia palveluja määrittävät lait ja toimintaohjeet mahdollistavat tarpeellisen pitkään yksilöllistä joustoa sisältävää jälkihuollon palvelua tuen piirissä olevalle. Jälkihuollon tuen piirissä olevat nuoret ovat erityisen haavoittuvassa asemassa ja heillä on vakava riski pudota tämänhetkisten palvelujen väliin ja syrjäytyä.

Tällä hetkellä jälkihuollossa tunnistetaan, että sen piirissä olevat nuoret jakautuvat kahteen ryhmään; kevyttä ja paljon tukea tarvitseviin. Paljon tukea tarvitsevien ryhmässä; lastensuojelun ja jälkihuollon nuorten aikuisten sekä yksin maahan tulleiden alaikäisten nuorten, kanssa työskennellessä tunnistettavaa on ollut osan nuorten kyvyttömyys tuen vastaanottamisessa ensimmäisinä täysi-ikäisyyden vuosina. Olemme todenneet, ettei nuori välttämättä jälkihuoltoaan koittaessa pysty hyödyntämään ja kiinnittymään palveluun, vaikka hänen katsottaisiin hyötyvän siitä.

Huostaanottoon tai pakolaisuuteen päätyneet tilanne, nuoren elinolosuhteet ja aiemmat kokemukset ovat olleet nuorelle usein hyvin kuormittavia ehkä koko lapsuus- ja nuoruusajan. Heillä ei ole ollut mahdollisuutta tavanomaiseen nuoren psyykkiseen kehitykseen, vahvistumiseen ja identiteetin rakentamiseen turvallisessa ympäristössä. Siitä syystä tuen tarve on 23-vuotiaalla usein vielä merkittävä. Usein ensimmäiset täysi-ikäisyyden vuodet nuori aikuinen etsii omaa tapaansa irtautua huoltajistaan ja vasta tämän ajanjakson jälkeen hän kykenee ottamaan vastaan tukea ja alkaa harjoitella vastuun kantamista. Lisäksi mm. nuoren kokemusten aiheuttamat traumaoireet aktivoituvat vasta kun nuoren tilanne on ollut riittävän kauan vakaa. On erittäin tärkeää, että paljon tukea tarvitsevilla jälkihuollon nuorilla, joilla aikuistuminen, vastuunotto ja elämän vakautumisen vaihe viivästyvät tavanomaisesta, säilyy tukena ammattilainen, johon luottamussuhde on rakentunut jo aiemmin.

Asiakastyössä kohtaamiemme asiakkaiden suurin tarve on tiivis, luottamuksellinen ja pysyvä työskentelysuhde sellaisen työntekijän kanssa, joka tuntee nuoren ja hänen elämäntilanteensa tosiasiallisesti. Hän uskoo nuoreen, ottaa vastaan nuoruuden kasvukivut, tukee, kannustaa, koordinoi nuoren kokonaistilannetta yhdessä hänen kanssaan, auttaa julkisen palveluverkoston palvelujen sekä opintojen ja töiden löytymisessä, niiden toimintaan sitouttamisessa ja pysymisessä sekä auttaa takaisin, jos nuori niistä irtautuu. Nuorten aikuisten palveluissa olemme todenneet, että intensiivisellä ja systemaattisella tuella nuoret aikuiset saavat todellisia valinnan mahdollisuuksia elämänvalinnoissaan ja pystyvät tekemään koulutukseen ja työelämään siirtymistä tukevia valintoja. Ammattilaisjohtoista luottamussuhteen rakentamista ja sen ylläpitämistä ei voi jälkihuollon nuoren palvelun kohdalla liikaa korostaa.

Korona-pandemia ja Ukrainan sota ovat aiheuttaneet monenlaisia seurauksia tämän hetken nuorten elämään. Erityisesti nuoret ja nuoret aikuiset, joilla oma tukiverkosto on heikko tai sitä ei ole, ovat yhä enemmän nyt ja tulevana vuosina yhteiskunnan tuen tarpeessa. Näinkin ollen jälkihuollon ikärajan laskemisen ajankohta tällä hetkellä olisi erityisen huono. Tämänhetkinen julkisten palvelujen verkosto on toistaiseksi vielä hajanainen ja tarpeellisten palvelujen piiriin pääseminen on haastavaa - heikossa asemassa olevalle nuorelle usein mahdotonta. Lisäksi on tärkeä tunnistaa, mitä seurauksia ja lisähaasteita koronapandemia ja Ukrainan sotatilanne ovat aiheuttaneet julkiseen palvelutarjontaan ja niiden saatavuuteen. Jos jälkihuollon ikärajaa lasketaan ja palvelun ulkopuolelle jäävät nuoret siirtyvät aikuissosiaalityön asiakkaiksi, sen kautta ei nykyisellään pystytä turvaamaan näille vaikeimmassa asemassa oleville henkilöille heidän tarvitsemaansa apua ja tukea. Tiedetään, että jo pelkästään asiakkuuden siirtämisen nivelvaihe on riski palveluista putoamiselle. Lisäksi on tunnistettava uuden luottamuksellisen asiakassuhteen muodostumiseen menevä aika, joka voi intensiivisessä työskentelyssäkin kestää vuoden ja on edellytys tosiasiallisesti vaikuttavan asiakastyön onnistumiseksi. Tällä hetkellä yhteiskuntamme tilanne ei ole sellainen, jossa aikuissosiaalityön tai julkisten terveydenhuoltopalvelujen kautta pystyttäisiin turvaamaan palvelujen saanti paljon tukea tarvitseville ja erityisen haavoittuvassa asemassa oleville nuorille aikuisille ilman jälkihuollon voimassaoloa. Näin ollen, ennen kuin sote-palvelujärjestelmän muutokset ovat vakiintuneet ja jälkihuollon päättymisen tuen jälkeistä sisältöä ja vaikuttavuutta on pystytty esimerkiksi aikuistumisen tuen kokonaisuuden palvelun käyttöönotolla vakiinnuttamaan, on tärkeää, että lain turvin jälkihuoltoa tarjotaan sitä tarvitseville 25 ikävuoteen saakka.

EHDOTUKSET:

Nykyisen ikärajan turvin varmistetaan vaikuttavan jälkihuollon jatkuminen sitä tarvitseville jälkihuollon asiakkaille 25 ikävuoteen saakka. Tarvittavien säästötoimenpiteiden toteutumiseksi kehitetään olemassa olevaa lastensuojelua ja jälkihuoltoa niin, että vahvistetaan niiden tasalaatuisuutta ja tosiasiallista vaikuttavuutta, jota kautta saavutetaan tarpeellinen, mutta pysyvämpi taloudellinen vaikuttavuus tulevina vuosina.

Huolehditaan, että jälkihuoltoa toteutetaan yksilöllisesti, intensiivisesti ja laadukkaasti paljon tukea tarvitseville jälkihuollon asiakkaille. Niitä jälkihuollon asiakkaita, joilla jälkihuollon palvelu rajoittuu ainoastaan taloudellisen tuen turvaamiseen, voidaan suunnitelmallisesti siirtää aikuissosiaalityön asiakkuuteen. Heille kuitenkin tulisi turvata mahdollisuus palata jälkihuollon tuen piiriin, jos heidän tilanteessaan tulee muutoksia, jota jälkihuollolla voidaan tukea. On tärkeää, että nuorelle olisi tarjolla tämä erityisen tuen muoto silloin, kun hän pystyy sitä vastaanottamaan ja siitä hyötymään.

Varmistetaan, että jälkihuollossa ja sen nivelvaiheissa huolehditaan erityisesti olemassa olevien luottamuksellisten ja pitkäkestoisten asiakassuhteiden säilymisestä. Ehdotetaan, että sosiaaliohjauksen työntekijät voisivat työskennellä lastensuojelun ja aikuissosiaalityön rajapinnalla joustavasti ja hallintorajojen ylitse sen sijaan, että joustoa edellytetään asiakkaalta. Vahvistetaan systeemistä työtettä.

Toteutetaan STM:n 17.1.2019 asettaman työryhmän loppuraportin ehdotus jälkihuollon uudistamisesta nuorten aikuistumisen ja itsenäistymisen tueksi, jossa toteutetaan eri hallintoalojen ja sektoreiden kokonaisvaltainen ja koordinoitu aikuistumisen tukikokonaisuus.

Tehdään systemaattista seuranta- ja tutkimusta jälkihuollon vaikuttavuudesta. Jälkihuollon toiminnan ja sisällön laadun kehittämisen, hyvinvointialuemuutoksen palvelujen vakiintumisen sekä koronapandemian ja Ukrainan sodan aiheuttaminen haasteiden vakautumisen jälkeen arvioidaan uudelleen jälkihuollon taloudellisia vaikutuksia sekä sopivaa jälkihuollon päättymisen ikärajaa.

Ukonaho Jaana
Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö sr. - ODL Yhdessä